

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



پژوهش و توسعه حرفه ای (۲) کنش پژوهی

(اقدام پژوهی)

فصل سوم

اصغری

مراحل یا چرخه پژوهش در عمل

1. مشخص کردن موضوع و عنوان پژوهش
2. توصیف وضعیت موجود و تشخیص مساله
3. گردآوری اطلاعات (شواهد1)
4. تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها
5. انتخاب راه جدید موقتی
6. اجرای طرح جدید و نظارت بر آن
7. گردآوری اطلاعات (شواهد2)
8. ارزشیابی تاثیر اقدام جدید و تعیین اعتبار آن
9. تجدیدنظر و دادن گزارش نهایی یا اطلاع رسانی

۱. مشخص کردن موضوع و عنوان پژوهش

- ❑ موضوع پژوهش بایستی مورد توجه پژوهشگر یا مرتبط با شغلش باشد.
- ❑ موضوع قابلیت بررسی و تحقیق داشته باشد. یعنی بیش از حد وسیع نبوده و مشکل گردآوری اطلاعات را نداشته باشد.
- ❑ موضوع پژوهش را بصورت روشن و واضح برای خود بنویسید.
- ❑ در هر مرحله از تحقیق می توانید در موضوع پژوهش تغییر ایجاد کرده و تجدید نظر کنید.
- ❑ موضوعی را انتخاب کنید که یا مورد علاقه شماست یا مربوط به کار شماست که در حین کار برایتان پیش آمده و سعی در برطرف کردن آن دارید.
- ❑ موضوع پژوهش شما نمی تواند نظری یا فرضی باشد.
- ❑ نباید یا ضرورتی ندارد موضوع پژوهش شما هدفش بررسی رابطه دو چیز یا به اصطلاح پژوهشگران دو متغیر باشد.

ویژگی های موضوع تحقیق شما

➤ **مورد علاقه شما باشد.**

➤ **پژوهش پذیر باشد.** (مثلا موضوعی مثل چگونه می توانم هوش کودکان را افزایش دهم؟ حداقل برای معلمانی در شرایط فعلی شما پژوهش پذیر نیست).

➤ **دارای اهمیت باشد.** (یعنی نتیجه آن برای دیگران هم شایان توجه و تامل باشد).

➤ **در توان پژوهشگر باشد.** (توانایی علمی؛ امکانات و شرایط خاص پژوهشگر)

➤ **منابع اطلاعاتی کافی در اختیار باشد.** (بهتر است به موضوعاتی بپردازیم که جمع آوری اطلاعات برای آنها امکان پذیر باشد).

توصیف وضعیت موجود و تشخیص مساله

پژوهش در عمل درباره وضعیتی است که در آن قرار داریم. یعنی: اینجا و اکنون. بنابراین لازم است پژوهشگر برای مشخص کردن مساله مورد نظر خود که بدنبال بهبود و اصلاح آن است وضعیت فعلی را به روشنی توصیف کند تا تصویر مشخصی از آنچه در حال حاضر در محیط کار و مساله آفرین وی می گذرد؛ در اختیار بگذارد. **مثلا وضعیت کلاس یا مدرسه خود**

پس از شرح بستر و محیط مورد نظر؛ مساله خود را مطرح می کند. این مساله همان موضوعی است که پژوهشگر **احساس** می کند یا **حس** می زند که اگر تغییری در آن بوجود آید وضع مورد نظر بهتر می شود.

در پژوهش در عمل مساله بصورت یک جمله پرسشی مطرح می شود. **مثال: چگونه می توانم بهبود بخشم؟**

از کجا و چگونه به مشکل خود پی می بریم؟

معمولا مسایل کاری افراد به صورت های گوناگون خود را نشان می دهند. برای نمونه به عنوان معلم پژوهنده می توانیم از طریق منابع زیر به مشکلات و مسایل خود پی ببریم:

- احساس ما به عنوان یک معلم. ممکن است احساس کنیم کارها خوب پیش نمی روند.
- اسناد و مدارک آموزشی؛ مثل نمرات امتحانی دانش آموزان
- واکنش ها و اظهارات والدین دانش آموزان
- واکنش های شاگردان
- واکنش های مدیر و همکاران
- واکنش های اداره
- پژوهش های دیگران
- اسناد و مدارک علمی

گردآوری اطلاعات (شواهد ۱) (تشخیص)

- چگونه می توانیم از اتفاق هائی که در محیط کار ما رخ می دهد، مطلع شویم؟ ج با استفاده از منابع گوناگون
- این منابع کدامند؟ ج از احساس و مشاهده ما گرفته تا اسناد و مدارک موجود
- احساس یا حدس درباره چیزی همیشه دلیلی بر حقیقت داشتن آن چیز نمی تواند باشد.
- همه اطلاعاتی که جمع آوری می شود شواهد لازم برای اثبات یا رد چیزی نیستند. بعبارت دیگر داده ها مترادف با شواهد نیستند.
- شواهد داده هائی هستند که بدان وسیله می توانیم درباره تغییرات چیزی یا رخدادی داوری کنیم. پس برای اثبات یا رد چیزی باید شواهد قابل قبول بدست آوریم.
- داده ها، که اطلاعات پراکنده و خام هستند، زمانی به شواهد تبدیل می شوند که بتوان به کمک آنها از عهده اثبات یا رد چیزی یا بطور کلی تبیین آن برآمد.
- مثال: نمره فعلی یک دانش آموز در یک درس شاهد یا گواه پیشرفت یا عدم پیشرفت وی نیست. زمانی این نمره مفهوم و معنا پیدا می کند که با نمره یا نمره های پیشین این دانش آموز در همین درس مقایسه شود.
- در پژوهش در عمل در دو مرحله نیاز به شواهد داریم؛ یکی در مرحله تشخیص یعنی همین مرحله ای که مورد بحث است، (شواهد ۱) دیگری مرحله ارزیابی و قضاوت که پس از ایجاد تغییر و اجرای راه و پیشنهاد جدید، به دست می آوریم تا ببینیم آیا تغییری که داده ایم موثر بوده است یا نه (شواهد ۲).

به عنوان معلم پژوهنده برای کسب اطلاعات می توانید از منابع زیر استفاده کنید:

- همکاران خود، مدیر و دیگر کارکنان مدرسه
- والدین دانش آموزان
- دانش آموزان
- استادان و افراد متخصص دیگر
- کتاب ها، مجلات، روزنامه ها
- دایره المعارف ها
- کتاب های اختصاصی بویژه در رشته علوم تربیتی و روش تدریس و مدیریت
- پژوهش های علوم تربیتی در رشته های گوناگون
- اطلاعات حاصل از مصاحبه ها، پرسش نامه ها و مشاهدات
- بازدید از کلاس ها و مدارس دیگر
- چکیده های تحقیقات و پایان نامه ها
- یادداشت های روزانه و خاطرات
- رایانه، اینترنت و دیگر منابع اطلاع رسانی الکترونیک

تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها

پس از اینکه به کمک داده ها تصویر به نسبت روشن و گویایی از وضعیت موجود دادید لازم است این داده ها را تجزیه و تفسیر کنید تا زمینه و امکان راه حل ها و اقدام های مناسب فراهم شود.

مفهوم و هدف تفسیر

منظور از تفسیر، تبیین یا تشریح معانی است که در دل داده ها نهفته است. تفسیر سبب می شود که فهم جامع و روشن از معانی و مفاهیم پیدا کنیم. در تفسیر داده هاست که تناقض ها و مطالب ضد و نقیض و یا چگونگی روابط متقابل رخدادها یا واقعیت ها خود را نشان می دهند.

با تفسیر دیدگاه های گوناگون خود را نشان می دهد و می توان به کمک این دیدگاه ها به راه حل های گوناگون اندیشید.

پس از تجزیه و تحلیل و تفسیر است که می توانیم به درستی و نادرستی یک راه بیندیشیم و طرح موقت برای اصلاح عرضه کنیم. چراکه پیش از تفسیر همه داده ها و اطلاعات در هم آمیخته اند و این داده ها به خودی خود نمی توانند گویای چیزی باشند.

الگوها و چارچوب های تفسیر داده ها

در پژوهش عمل گرا، ضمن استفاده از داده های کمی، بیشتر از داده های کیفی و الگوهای آن استفاده می شود. داده های کیفی واقعیت ها را به مدد واژه ها و نه ارقام و اعداد توصیف می کنند.

الگوی ۱: روش شش پرسش

در این الگو پژوهشگر تلاش می کند داده هایی را که جمع آوری کرده است طی این شش پرسش عرضه کند تا براین اساس نتیجه گیری از داده ها به عمل آید.

- چرا؟ علت ها و هدف ها چیستند؟
- چگونه؟ اعمال و رویدادها چگونه روی می دهند؟ تصمیمات چگونه اتخاذ می شوند؟ افراد چگونه با هم ارتباط برقرار می کنند؟
- چه کسی؟ چه کسی درگیر این مساله است؟ چه کسی رفتار دوستانه دارد؟ چه کسی نفوذ بیشتری دارد؟
- چه چیزی؟ مسائل عمده فعالیت ها چه هستند؟ چه کسی رفتار دوستانه دارد؟ چه کسی نفوذ بیشتری دارد؟
- چه چیزی؟ مسائل عمده فعالیت ها چه هستند؟ علایق و نگرانی ها چه هستند؟ چه چیزی دارای ارزش است؟
- چه موقع؟ چه زمان هایی این اتفاق ها روی می دهد؟ چه موقع می توان آنها را مشاهده کرد؟
- کجا؟ کجا زندگی می کنند؟ کجا درس می خوانند؟ کجا کار می کنند؟ کجا با هم ارتباط دارند؟

تمام اینها به یک موقعیت مربوط نیستند. پرسش هائی که پژوهندگان انتخاب می کنند بستگی به علل بروز مشکل و هدف تحقیق دارد. پاسخ هائی که به این پرسش ها داده می شود باید به دقت ثبت و خلاصه ای از آن روی یک نمودار عرضه شود تا مشارکت کنندگان در پژوهش بتوانند با همکاری یکدیگر آن را مشاهده و تفسیر کنند و در نتیجه گیری و دادن راه حل پیشنهادی از آن بهره بگیرند.

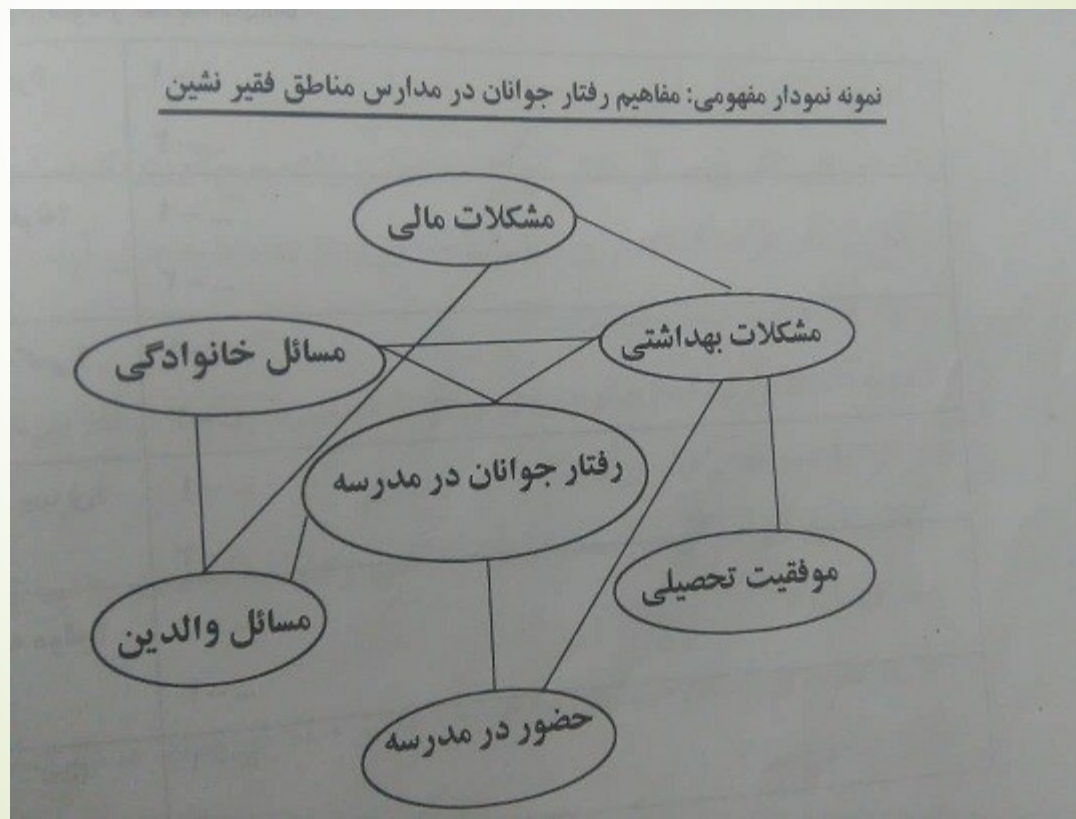
نمونه ای از نمودار خلاصه داده ها

چرا؟	(1) ... (2) ...
چگونه؟	(1) ... (2) ...
چه کسی؟	(1) ... (2) ...
چه چیزی؟	(1) ... (2) ...
چه موقع؟	(1) ... (2) ...
کجا؟	(1) ... (2) ...

الگوی ۲: روش ترسیم مفاهیم

هدف از این الگو یافتن راهی برای پیگیری راهبردهای چندگانه و چندجانبه و جامع است. این الگو براین اساس تدوین شده است که ریشه بسیاری از مشکلات در جاهای دیگر است و عوامل گوناگون در بوجود آمدن آن موثر بوده است. اگر به این عوامل **بنیادین** و **ریشه ای** توجه نکنیم راه حل های سطحی نخواهد توانست پاسخگوی مشکلات باشد.

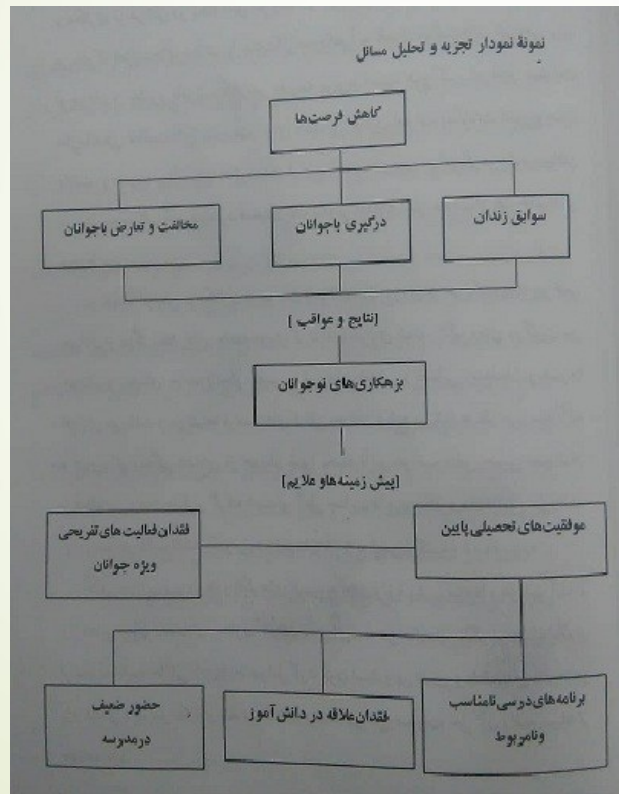
مشکلاتی مانند فرار از مدرسه، فقر فرهنگی و بزهکاری جوانان و ...



الگوی ۳: روش تجزیه و تحلیل مسائل

این روش نیز مشابه الگوی ترسیم مفاهیم است. از این الو نیز در ریشه یابی و کشف عوامل موثر در یک مشکل استفاده می شود.

در این الگو تلاش می شود مفاهیم زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد:



- مشکل اصلی
- ریشه های اصلی مشکل
- دیگر عوامل مهم مربوط به آن ریشه ها و پیش زمینه ها
- نتایج و عواقب منفی عمده
- دیگر نتایج مهم

انتخاب راه جدید بصورت موقت

پس از اینکه وضعیت موجود پژوهش را خوب توصیف کردید و جوانب گوناگون آن را به کمک داده های جمع آوری شده به تصویر کشیده و تناقض های موجود را برطرف کردید و بطور کلی مساله مورد نظر و جواب آن را کاملاً برای خود و دیگران روشن کردید، نوبت انتخاب راه جدید و موقت فرا می رسد.

در این مرحله تلاش خواهید کرد به کمک اطلاعاتی که در اختیار دارید چند راه اولیه مناسب در نظر بگیرید. این راه ها را بررسی و سبک و سنگین کنید و از میان آنها یک راه را به عنوان راه مناسب انتخاب کنید.

ویژگی های و جوانب آن را به درستی مشخص و توصیف کنید.

در این مرحله نیز ضمن ملاحظات جوانب اخلاقی و امکان اجرای راه انتخاب شده، نظر اصلاحی و انتقادی همکاران خود را جویا شده و انجام تغییرات احتمالی به اجرای آن اقدام کنید.

اجرای طرح جدید و نظارت بر آن

پس از این که راه حل جدید یا تغییر مورد نظر کاملاً طراحی و آماده شد آن را به اجرا می گذاریم.

در اجرا نیز مشاهده، اندیشه و عمل سه رکن اساسی خواهد بود.

در این مرحله می کوشیم از همان آغاز برچگونگی پیشرفت کار بطور روزانه نظارت داشته باشیم.

این کار سبب می شود ضمن مراعات پیش بینی های انجام گرفته در صورت لزوم تغییرات لازم را در عمل بوجود آوریم.

گردآوری اطلاعات (شواهد ۲)

برای اینکه درباره عمل یا تغییر جدیدتان دآوری کنید نیاز به شواهد دارید. اینکه ثابت کنید ادعائی که درباره عمل جدیدتان دارید منطقی و درست است، باید شواهدی داشته باشید.

این داده ها و شواهد باید معیارها و شاخص هائی باشند بر این ادعا که در کار شما اصلاح بوجود آمده است. بطور مثال با روش تدریس جدید موجب شده اید نمرات دانش آموزان در درس الف ۳۰ درصد افزایش یابد.

ارزشیابی تاثیر اقدام جدید و تعیین اعتبار آن

در این مرحله داده های جمع آوری شده را مثل مرحله سوم تفسیر و تحلیل می کنیم. از خود می پرسیم؛ این داده ها نشانگر چه رخدادها و تغییراتی هستند؟ آیا پیشرفتی را نشان می دهند؟ به چه دلیل (شواهد می آورید) پیشرفت ها در چه زمینه ها یا مواردی بوده است؟ به چه دلیل؟ (شواهد می آورید)

اگر نتیجه کارتان مثبت بود این اقدام را به عنوان یک تغییر یا راه جدید ادامه می دهید و در غیر این صورت به راه یا راه حل های دیگر می اندیشید.

موفق و پیروز باشید.

